պարտամուրհակները հօրս ձեռքին է, խաբելով տանում է իր այգին և այնտեղ խեղդում իր որդու և մի քանի պատրաստած աւազակների հետ։ Այդ սպանութեան համար անցեալ տարի տէր-հայրը իր որդու հետ տնքում էին Երևանի բանտումը։

Գալով այն հանգամանքին, թէ հայերը առհասարակ լաւ չէին վարվում բողոքականների հետ, դորա մասին ես ոչինչ չունեմ ասելու։ Եթէ պ. Վրոյրը դարձեալ կը պնդի իր ասածը հօրս վերաբերութեամբ, թող բարեհաճի գալ ինձ մօտ և ես ցոյց կը տամ նրան տեղոյս նահանգական դատարանում (Окружный судъ) մի հատ գործ, որը գոյացաւ հօրս սպանութեան առիթով։ Բայց թէ ինչու չարագործները չը ստացան իրանց արժանաւոր պատիժը,—դորա պատճառը ես չը գիտեմ։

Հաճեցէք, պ. խմբագիր, ճշմարտութեան անունով իմ այս նամակին տեղ տալ ձեր յարգելի լրագրի առաջիկայ համարում։

Աշոտ Ա. Տէր-Վարդանեանց

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Ելենովկա, 22 դեկտեմբ. 80

Այսօր իմ խանութիս մէջը հաւաքված մի քանի երիտասարդներ, «Մշակ» լրագրի թերթը ձեռքերին, կարդում էին հետաքրքրական կերպով այն յօդուածները, որոնց մէջը նկարագրված էր Վանայ սովատանջների ցաւալի վիճակը, թէ սովը դեռ ևս շարունակվում է և նրան շատերը կամայ ակամայ զոհ են մատնվում, և թէ նրանց կեանքը փրկելու համար սաստիկ հարկաւորութիւն է զգում սովելոց խնամող ընկերութիւնը։ Այս հանգամանքները խօսակցութեան նիւթ դառնալով երիտասարդութեան մէջ, նոցանից իւրաքանչիւրը առաջարկեց իր ցանկութիւնը, նուիրել իր լումայն յօգուտ նոյն սովելոց։ Այս կերպով իսկոյն հանգանակվեցաւ 32 բուբլի, որպիսի փոքրիկ նուէրը ուղարկելով յարգելի խմբագրիդ, խնդրեմ հասցնել ուր որ հարկն է, յիշելով նուիրատուաց անունները «Մշակ» պատուական լրագրիդ մէջ։

Գէորգ Բաղդասարեան Բուրնազեանց 5 ր., Իգնատիոս Բաղդասարեան Բուրնազեանց 5 ր., Ներսէս Վարդանեան Աղվղեանց 2 ր., Խաչատուր Տէր-Աբրահամեանց 1 ր., Աղաբէկ Վարազարեանց 3 ր., Նիկոլայ Ցարութիւնեան 1 ր., Գասպար Բաղդասարեան Բուրնազեանց 1 ր., Գրիգոր Յովակիմեան 50 կ., Ենոք Փիլօեանց 1 ր., Խաչատուր Վարդանով 1 ր., Հայրապետ Սըտեփանեան 1 ր., Յակոբջան մահտեսի Պետրոսեան 1 ր., Յովհաննէս Էլիզբարեանց 3 ր., Մալխաս Մուրադով 2 ր., Աղոյ Առաքելով 1 ր., Քեարիմ Ակեաբ-օղլի 1 ր., Իբրահիմ-Հաջի-Մահմադ-Ալի-օղլի 1 ր., Կասում-Քիալբալայ-Մահմադ օղլի 50 կ., Հայրապետ Բաղդասարեանց 50 կ., Խաչօյ Մկրտչեան Աւետեանց 50 կ.։ Ընդամենն է երեսուն երկու բուբլի։

Իգնատիոս Բուրնազեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ստացանք պ. Տիգրան Տէր-Օհանեանցի ձեռքով 94 բուբլ 18 կ., որ հանգանակված էր Սպահանի մէջ յօգուտ Վանի սովատանջների։

—

ՄՕՍԿՎԱՅԻՑ, պ. Գր. Խալաթեանից ստացանք 100 բուբլ, որ Մոսկվայի հայ ուսանողները հանգանակեցին յօգուտ Վանի սովատանջների։ Միւս անգամ պարոնը խոստանում է ուղարկել մեզ նուիրատուների ցուցակը և մնացած փոդերը։

—

Ստացանք մեծ շնորհակալութեամբ կոյս Հռիփսիմէ Թայիրեանցից տէր-Եղնիկ քահանայ Երզնկեանցի «Դատարկ հայկական ձայնագրութեան», որ կոյս Թայիրեանց իր ծախսով հրատարակած է։ Գրքոյկը տրված է Էջմիածնի տպարանում։

—

ՍՂՆԱԽԻՑ մեզ գրում են. «Անցեալ տարի քաղաքային կլուբը ստանում էր հայ լրագիրներից միայն «Մշակը», իսկ այս տարի բացի «Մշակից» կը ստանայ և «Փարոս Հայաստանի» հանդէսը։ Շատ ուրախ ենք, որ այստեղ հետզհետէ հայ հրատարակութիւնների ընթերցողների թիւը շատանում է։ Այստեղ բացվելու է շուտով և մի ազնուական կլուբ»։

—

Սղնախից մեզ հաղորդում են, որ այս տարի արտերը լաւ են, բայց թանգութիւնը դեռ ևս շարունակվում է։ Ապրիլի պուդը ծախվում է 2 ր., մսի ֆունտը 10 կ., իսկ գիւղացի կանանց բերված կենսական պիտոյքները աւելի էլ թանգ են ծախվում։

—

Պ. Մարտիրոս Նաբաթեանցից, ԳԱՆՁԱԿԻՑ ստացանք 275 բուբլ, որ պարոնը հաւաքած է հանգանակութեամբ յօգուտ Հայաստանի սովատանջների։

—

Երէկ մի տխուր լուր տարածվեց քաղաքում։ Հայազգի գեներալ Արշակ Ցարութիւնեան Տէր-Ղուկասով յանկարծակի վախճանվեց Թիֆլիսում։ Երէկ, յունվարի 9-ին հանգուցեալին Լօնդոն հիւրանոցից տարան վանքի մայր եկեղեցին, և թաղման հանդէսը կը կատարվի կիրակի օր, յունվարի 11-ին։ Դրեթէ ամբողջ քաղաքը ներկայ էր գեներալի յուղարկաւորութեան հանդիսին։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

ԿԻԵՎ, 7 յունվարի։ „Кіевлянинъ“ լրագիրը հաղորդում է. Կիրակի, յունվարի 4-ին Կիեվի մէջ տեղական ժանդարմական վարչութեան կարգադրութեան համեմատ կալանաւորված են չորս անձինք, երկու կին և երկու տղամարդ, որոնց կասկածում էին, թէ նրանք պատկանում են յեղափոխական յանցաւորների ընկերութեանը։ Կալանաւորվածների բնակարանը խուզարկելու ժամանակ գտնվեցան հարաւային բանւորների միութեան պրոգրամները չափազանց տերորական ուղղութեան։ Այդ պրոգրամները նպատակին հասնելու համար առաջարկում են՝ հրդեհաձգութիւններ, քաղաքական սպանութիւններ և այլն։ Բացի այդ գտնված են զանազան ձևի զէնքեր՝ ռէվոլվերներ, դաշոյններ, տապարներ և ամեն բան, ինչ որ հարկաւոր է կեղծ անցագիրներ շինելու համար, մօտ 20 կեղծ կնիքներ, գաղտնի տպարանի պատկանելիք և բաւական քանակութեամբ շրջաբերականներ բանւորների հարաւային միութեան կողմից։ Կիեվի զինուորական արհեստանոցներից մէկի կառավարչի սպանութեան մասին։ Շրջաբերականները կազմված են դատավճռի ձևով, խօսում են սպանութեան մասին, իբրև կատարված իրողութեան վրա և երևի պէտք է տարածվէին սպանութեան կատարմանից յետոյ։ Ասում են, որ այդ յանցաւորը նպատակին հասնելու համար բոլոր պատրաստութիւնները արված էին, բայց նրա իրագործմանը խանգարեց ժանդարմական վարչութեան կարգադրութիւնը, որ վաղուց հետևում էր յանցաւորներին։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 8 յունվարի։ Երէկ յունվարի 7-ին մեծ իշխան Նիկոլայ Նիկոլայեվիչ աւագը ուղևորվեցաւ արտասահման։ Երէկ հասաւ Ս. Պետերբուրգ երևելի ճանապարհորդ Պրժեվալսկի։ „Голосъ“ լրագրին հեռագրում են Լօնդօնից յունվարի 7-ից. պատերազմական նշանակութիւն ունեցող մի քանի անգլիացիների առաջարկութեան համեմատ անգլիական կառավարութիւնը վճռեց էլի մի քանի ժամանակ թողնել իր զօրքերը Կանդահարի մէջ։

ՐԻԳԱ, 7 յունվարի։ Օֆիցերական ժողովի մէջ ճաշ տրվեցաւ „Голосъ“ լրագրի թղթակից պ. Սոլովէօվի ակամայից հեռանալու պատճառով, որը գրում էր Բաուտենֆելդի գործի մասին։ Ճաշին ներկայ էին գանազան առանձին զէնքերի օֆիցերներ և այստեղի ռուս հասարակութեան ներկայացուցիչները։

ԿԻԵՎ, 7 յունվարի։ Կիեվի նահանգը վերաքննող սենատոր Պոլովցով հիւանդ է, բայց չը նայելով հիւանդութեանը, չէ դադարեցնում աշխատանքները։ Գլխաւոր-հանգապետ Ջերտկով հրաժարվեց իր պաշտօնից։

ՓԱՐԻԶ, 8 յունվարի։ Մադրիդից հեռագրում են, որ սպանիական ազգային ժողովը զբաղված էր վիճաբանութիւններով թագաւորի գահական ճառին պատասխանելու համար։ Մի քանի պատգամաւորներ ընդդէմ էին Գերմանիայի հետ դաշնակցութիւն կապելու։ Կանովաս-դէլ-Կաստիլիոյայտնել է, որ Գերմանիայի հետ դաշնակցութեան մասին լուրերը անհիմն են և որ Սպանիայի այժմեան յարաբերութիւնները Ֆրանսիայի հետ աւելի լաւ են, քան թէ որ և է ժամանակ։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 7 յունվարի։ Պետական բանկի 5% տոմսակը առաջին շրջանի արժէ 95 ր. 37 կ., երկրորդ 93 ր., երրորդ 93 ր. 50 կ., չորրորդ 93 ր., ներքին 5% առաջին փոխառութեան տոմսակը արժէ 222 ր. 50 կ., երկրորդ 221 ր., արևելեան առաջին փոխառութեան տոմսակը 92 ր. 12 կ., երկրորդ 92 ր. 25 կ., երրորդ 92 ր., ոսկի 7 ր. 83 կ.։ Ռուսաց 1 բուբլ Լօնդոնի վրա արժէ 25,25 պէնս, ռուսաց 100 ր. Համբուրգի վրա արժէ 214 մարկ, Փարիզի վրա 265 ֆրանկ։ Բօրսայի արամադրութիւնը հանգիստ է։

Խմբագիր—հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Ուրեմն նուիրողը պէտք է նուիրէ, իսկ մնացածը նրա բանը չէ... ուրեմն սառնասիրտ նայենք ինչպէս Էջմիածնում գողանում են, ինչպէս արեղաները ազգային ցորեն և խոտ են կրում (№ 28) այն ժամանակ, երբ տասը հազար հայեր սովից մեռնում են... ուրեմն ուշադրութիւն չը դարձնենք Էջմիածնում կատարվող հետևեալ հրաչքների վրա։

«... 300 սայլ խոտ 40 տավարը կերել սպառել են եղեր և այն՝ Մայիս ամսում դաշտերի խոտաւէտ ժամանակ... և այլն և այլն («ես չեմ» № 28)։

Մթթէ Էջմիածնի պաշտպանողները կարծում են, որ հասարակութեան ամեն մի անդամ իրաւունք չունի պահանջել, որ հասարակական միջոցները ծառայեն իրանց նպատակին,—որ ամեն մի հայ իրաւունք չունի պահանջել իր ազգային հիմնարկութիւնից, Էջմիածնից, որ ազգային սեփականութիւնը չը յափշտակվի, որ նա ազգային պիտոյքներին ծառայէ....

* * *

Դառնում ենք Թ. Զ.-ի խօսքերին հանգուցեալ Այվազովսկու գրուածքների վերաբերմամբ։

Պարոն, նայեցէք «Փորձ» ամսագրի այս տարվայ № V. դուք կը տեսնէք, որ Այվազովսկու մահից յետոյ իսկոյն՝ այսինքն ապրիլի 12-ին Թիֆլիսի տպագրական ընկերութեան վարչութիւնը կազմել է արտաքոյ կարգի նիստ և գրութիւն է ուղարկել Ընկերութեան պատուոյ անդամ՝ Վեհափառ Կաթողիկոսին, որով թոյլտուութիւն է խնդրել Նորին Վեհափառութիւնից աչքի անցնել նոյն իսկ ընկերութեան պատուոյ անդամ հանգուցեալ Այվազովսկու մահից յետոյ նրա մնացած գրուածքները և յարմար գտած գրութիւնները անմիջապէս տպագրել. և ինչ էք կարծում, պ. Թ. Զ...—մինչև այժմ ընկերութեան վարչութիւնը սպասում է պատասխանին....

Էջմիածնում, երևի, աւելի յարմար են գտել հաւատ ընծայել մի սնապիսին, որը հանգուցեալի մահից յետոյ ուղարկվեց Թիֆլիս և մինակ քրքրում էր հանգուցեալի գրուածքները և, ինչպէս ականատեսները վկայում էին (տ. «Մեղու Հ.»), պատռտելով նրա գրուածքները, ածում էր Քուրը. այսպիսի մի սնապիսին աւելի հաւատ են ընծայում, քան թէ մի կազմակերպված ընկերութեան։

Պատճառը....պատճառը յայտնի է ամենքին։

Եթէ Էջմիածինը աչքի առաջ չունենար ոչնչացնել հանգուցեալի մի քանի «վնասակար» գրուածքները, նա, ի հարկէ, առանց ուշադրութեան չէր թողնի Թիֆլիսի ազգային տպագրական ընկերութեան օգտաւէտ առաջարկութիւնը....Մթթէ հարկաւոր են աւելի համոզիչ ապացոյցներ, որ Այվազովսկու շատ և շատ գրուածքների երեսը էլ ոչ ոք տեսնելու չէ....

* * *

Թողնենք, ընթերցող, Էջմիածինը և նրա պաշտպանողներին, որոնք յանուն Էջմիածնի պաշտպանութեան, բաւականին մոռացին «Պասկի» էջերը։ Այդ պաշտպանողների թիւումն է և ինքն պ. Վ. Պապաջանեանց, որը նոր տարուց նշանակված է Էջմիածնի ճեմարանի բարձր դասատնում (եթէ չեմ սխալվում) վերացական փիլիսոփայութեան ուսուցիչ։ Մանրամասնութիւններ, որոնք բաւականին ծանօթացնում են պ. Պապաջանեանցի պուբլիցիստիական դիմակի հետ, կարող էք գտնել «Մշակի» № 217 Երևանից գրած թղթակցութեան մէջ։

«Պասկը» նոյնպէս և մանկավարժական թերթ է։ Այդ բաժնի գլխաւոր վարողը պ. Կ. Ս.—է։

Այս պարոնը տպել է մի ամբողջ շարք մանկավարժական գրուածքների։ Սկսում է դա նրանից, որ հայերիս «Յառաջադիմութիւն հարկաւոր է» (№№ 4, 5). յետոյ իբր թէ ցոյց է տալիս «Ազգային յառաջադիմութեան կարճ ճանապարհը» (№№ 6, 8). սրա մէջ ցոյց է տալիս, թէ ամեն մի դասակարգը (հայրերի, եղբայրների, երիտասարդների և մանուկների) ինչպէս պէտք է գնայ յառաջադիմութեան կարճ ճանապարհով, որից իմացվում է միայն այն, որ ամեն մի դասակարգը պէտք է գործի ուսումնական գործի... Կ. Ս. գործը սկսել է և իհարկէ պէտք է վերջացնի և ահա № 15-ում առաջարկում է «Յառաջադիմութեան մասին հայրերի հրահանգը»։

Անկասկած Կ. Ս. պէտք է շարունակէր իր այդ մանկավարժական յօդուածների շարքը և առաջարկէր «Պասկի» ընթերցողներին «Յառաջադիմութեան մասին եղբայրների հրահանգը», «Յառաջադիմութեան մասին երիտասարդների հրահանգը» և այլն և այլն, եթէ իր ժամանակին պ. Ս. Դաղեանցը դրա ճանապարհը չը կտրէր։

Մենք ներքև կը վերադառնանք պ. Դաղեանցին. առ այժմ կաշխատենք ծանօթացնել երևելի մանկավարժի, Կ. Ս—ի, գաղափարների հետ, այս երևելի բէֆորմատորի հետ։

«Յառաջադիմութիւն»-ը, ընթերցող, ըստ «Պասակի» փիլիսոփայ-մանկավարժ Կ. Ս.-ի ահա ինչ է.

«Ամենայն ազգաց պատմութիւնները կը հաստատեն, թէ մարդս յառաջ աւելի վայելչութիւն ունէր (!), աւելի էր ապրում, քան թէ այժմ. (Տէր ողորմեայ). այս պատմական ճշմարտութեան վրա մտածող որ և է մարդ կը զգայ անչուշտ, թէ մարդս իր բարի վայելչութիւնը կորցրել է և թշուառութեամբ է ապրում (Տէր ողորմեայ)։ Այս զգացումը թելադրում է մարդու մէջ մի բուռն ցանկութիւն, որ կարող չէ հասնել նախնեաց վայելչութեանն ու հանգստին (!!!)։ Այս նպատակն յայտնելուց յետոյ բան չի պակասիլ մարդուն, բայց միայն չարժում մի, որով յառաջ կը գնայ և կը հասնի նախնեաց վայելչութեանը։» (!! Տէր ողորմեայ)։ Այսպիսի դատողութիւններից յետոյ մեր երևելի փիլիսոփան հասնում է ահա ինչին.

«Այս վայելչութեան ցանկութիւնն, որ ժիրընակ թելադրվում է ամենայն (?!) մարդու մէջ, հաստատում է բացարձակ կերպով, թէ յառաջադիմութիւնն հարկաւոր է» (№ 4) !!.. Տէր իմ Աստուած։

Ուրեմն, ընթերցող, դուք տեսնում էք, որ այն, ինչ մենք ամենքս անուանում ենք «յետադիմութիւն» (յետ մղել մեր նախնեաց դրութեան հասնելու նպատակաւ), ըստ Կ. Ս.-ի, ըստ «Պասկի» կարծեաց «յառաջադիմութիւն» է!!!....

(Կը շարունակվի)